

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET NIKŠIĆ
Vijeću Filološkog fakulteta

Prijava teme magistarskog rada

Na osnovu člana 22, st. 2 i 4, i člana 23. *Pravila studiranja na postdiplomskim studijama* podnosim prijavu teme magistarskog rada iz predmeta Crnogorska književnost.

Temu za izradu magistarskog rada predlažem u dogovoru sa predmetnim nastavnikom prof. dr Tatjanom Bečanović.

Prijava sadrži: biografiju, naziv i kratku razradu teme, strukturu rada i obrazloženje, na koje je saglasnost dao, svojim potpisom, nastavnik na odabranom predmetu.

Kao mentora za izradu magistarskog rada predlažem prof. dr Tatjanu Bečanović, čiju pisanu saglasnost prilažem uz prijavu.

U Nikšiću, 22.02.2017. god.

Ime i prezime studenta, broj indeksa:

Neda Papović, 2/10.

Potpis studenta:

Neda Papović

Studijski program: Crnogorski jezik i
južnoslovenske književnosti (smjer: Nauka o književnosti)

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET
NIKŠIĆ

PRIMLJENO: 22.02.2017.		
GRUPA	BROJ	FAKULTET
01	167	

1. BIOGRAFIJA KANDIDATA

Lični podaci

Ime i prezime: Neda Papović

Datum i mjesto rođenja: 17. 01. 1983. god.

Adresa: Stari aerodrom, Lamela 4

Broj telefona: 069 210 543

E-mail: nedapapo@gmail.com

Obrazovanje: profesor crnogorskog jezika i južnoslovenskih književnosti

Stručno usavršavanje: pohađala Školu govornišva, potom i CEPI, školu za PR i marketing.

Radno iskustvo: dugogodišnje bavljenje vokalnom umjetnošću, rad u medijima.

Ostalo

2. TEMA

Citatne relacije Lalićeve *Hajke* i Njegoševog *Gorskog vijenca*

Kratka razrada teme

Umjetničko prenošenje crnogorskog heroizma iz djela *Gorskog vijenca* u narativni svijet *Hajke*, biće osnovna tema ovog rada. Uključivaće proučavanje svih nivoa metatekstualne interakcije, počevši od građenja etičkog prostora čojstva i junaštva, preko analize simboličkog sistema romana *Hajka*, karakterizacije likova, hronotopa, motivacionog sistema, tipova citata *Gorskog vijenca* u *Hajci*, i najзад, njene ukupne idejne slike svijeta.

3. STRUKTURA RADA

Rad će sadržavati sedam odjeljaka, uključujući uvod i zaključak. Uvodni dio će se baviti specifičnim etičkim prostorom čojstva i junaštva, kao polaznom osnovom u proučavanju uticaja Njegoševog *Gorskog vijenca* na roman *Hajka*, Mihaila Lalića. Građenje junačke smrti u romanu *Hajka*, potom proučavanje duha kolektivismu nasuprot individualizmu, kao snažne binarne podjele koja se očitava ne samo u *Gorskom vijencu*, već i u romanu *Hajka*, biće neke od ključnih tema kada je ova problematika u pitanju. Na kraju rada iznijemo najopštije zaključke koji se tiču smisla i funkcija metatekstualnosti pomenutih djela.

4. OBRAZLOŽENJE:

OBRAZLOŽENJE NAZIVA RADA

Citatne relacije Lalićeve *Hajke* i Njegoševog *Gorskog vijenca* jeste naziv ovog rada. Fenomen citatnosti (metatekstualnosti, intertekstualnosti), star je koliko i kultura i predstavlja *orijentaciju na tuđe tekstove, koja se posebno ispoljila u avangardnoj umjetnosti*. Najšire posmatrano, označava odnos između tekstova u okviru kojeg dolazi do značenjske interakcije. Dakle, metatekstualnost je tehnika proširivanja i proizvodjenja smisla u onom tekstu koji će koristiti citate teksta na koji se oslanja. U tom procesu tekstovi mogu da se afirmišu, pa tada govorimo o *ilustrativnoj citatnosti*. Ali noviji tekst može da osporava vrijednosti starog, što je prisutno u *iluminativnom* tipu citatnosti. Razlikujemo više tipova citata, koji, najšire, mogu biti *eksplicitni (jasni)* i *implicitni (skriveni)*. Citatne reminiscencije, aluzije, pa čak i podudaranje (potpuno preuzimanje citata), takođe su oblici metatekstualnosti. Pomenimo i pojam metatekstualne veze, strukture i samog citatnog procesa. Traženje građe u tuđim tekstovima najviše je obilježilo postmodernističku kulturu.

Baveći se odnosom *Hajke* prema *Gorskom vijencu*, došli smo do zaključka da možemo govoriti o ilustrativnom tipu citatnosti. To znači da je Lalić *Gorski vijenac* prepoznao kao uzoran tekst. Iz njega će crpiti inspiraciju, preuzeti određene elemente i prenijeti ih u roman *Hajka*.

PREDMET ISTRAŽIVANJA

Ovaj rad će se baviti istraživanjem idejne slike svijeta romana *Hajka* (1977), Mihaila Lalića. Akcenat je na traganju za odjecima Njegoševog *Gorskog vijenca* u njemu. Prepoznavanje Njegoševih citata u *Hajci* otkriva njene nove značenjske nivoe. Ova tema je veoma značajna ne samo zbog toga što je nedovoljno istražena, već i zbog svoje kompleksnosti. Njegošev *Gorski vijenac* je objavljen 1847.god. Predstavlja, između ostalog, umjetničku projekciju crnogorskog istorijskog, epskog i mitskog nasljeđa. Međutim, poslužiće i kao bogata riznica ideja, simbola i motiva, brojnim crnogorskim piscima. *Gorski vijenac* izrasta gotovo u najuzornije djelo crnogorske književnosti. Pomenimo njegošologiju kao specifičnu oblast istraživanja Njegoševog bogatog djela, koja obuhvata i najšire, filozofske i antropološke aspekte izučavanja. Ta činjenica govori o značaju i velikom talentu pomenutog pisca.

Mihailo Lalić će u svojoj *Hajci* revitalizovati Njegoševo književno nasljeđe. Složenim objedinjavanjem dva ključna konstruktivna postupka, realizma i modernizma, rekombinujući naslijeđeno, stvoriće složenu značenjsku tvorevinu.

Lalićev roman *Hajka* je jedan od nasloženijih tekstova crnogorske književnosti. U njemu prepoznajemo *personalnu pripovjedačku situaciju* sa svim njenim osobenostima, polifoniju koja omogućava koegzistenciju mnoštva likova-reflektora. Pomenimo hibridizaciju ili stapanje epskog, lirskog i dramskog koda, poetizaciju i vrlo značajnu metatekstualnost. Ona će u roman *Hajka* uvesti Njegoševu heroističku simboliku, koja će biti predmet istraživanja ovog rada.

Uključivanje u metatekstualne odnose određenog djela predstavlja po Lotmanu: *živu sliku organskog uzajamnog delovanja dijaloga, gde svaki od učesnika transformiše drugog i sam se transformiše pod njegovim uticajem; to nije pasivni prenos, nego živi generator novih poruka*. U tom kontekstu možemo posmatrati širenje koordinata smisla i značenja preuzetih citata *Gorskog vijenca* u *Hajci*. Potencijali smisla, u dijalogu, otkrivaju značenjsku dinamičnost kako *Hajke* tako i *Gorskog vijenca*. Naime, stariji tekst nije mrtav, dospijevajući u kontekst savremenosti, on oživljava i otkriva *skrivena smislaone potencije*.

Koristeći Njegoševe citate, Lalić je pokazao nenadmašan talenat u njihovom preoblikovanju. Nijedan preuzeti citat nije suvišan, već veoma funkcionalan i daje značenjske dubine onim slojevima *Hajke* u kojima se pronalazi. Međutim, u ovom istraživačkom procesu, nije bilo jednostavno prepoznati Njegoševe, posebno, implicitne citate u *Hajci*. Činjenica da u *Hajci* nailazimo na eksplicitne citate *Gorskog vijenca*, poput *trijebimo gubu iz torine* ili *bješe goru tama pritisnula*, tjera pažljivog čitaoca da potraži i one skrivenije. Oni mogu biti sadržani u građenju određene prostorne strukture *Hajke*, u toponimu, ambijentu romana, u dijalogu likova, njihovom smještanju u prostor, u karakteru lika, u njegovom unutrašnjem monologu, postupcima, kretanjima i ukupnoj motivaciji.

Ako bismo temu *Gorskog vijenca* definisali kao književnu *rekonstrukciju crnogorskog socio-kulturnog koda* onda bismo i roman *Hajka*, takođe, mogli shvatiti kao izvjesno opisivanje crnogorskog identitetskog modela. Roman *Hajka* postaje čuvar arhaične poruke *Herojske biblije*, a ne njen tvorac. Ilustrativni metatekstualni obrazac, u ovom slučaju, ostvaruje se kao snažno književno sredstvo mitologizacije idela crnogorskog naroda: čojstva i junaštva, i najšire, crnogorske *filozofije heroizma*, specifične u odnosu na pojam heroizma uopšteno.

Postoji obilje literature u crnogorskoj književnoj, teorijskoj i kritičkoj misli koja se bavi pojedinačno djelima Njegoša i Mihaila Lalića, posebno *Gorskim vijencem* i *Hajkom*. Međutim, nedovoljno je literature koja je prepoznala njihovu metatekstualnost. Ta činjenica govori u

prilog tome, da roman *Hajka* nije sveobuhvatno teorijski raščlanjen. Upitanost književne kritike za problematiku intertekstualnog proučavanja *Hajke* svedena je, uglavnom, na fragmentarno, necjelovito, dezintegralno interesovanje.

HIPOTEZA SA OBRAZLOŽENJEM

Ovaj rad polazi od toga da roman *Hajka* nije sveobuhvatno istumačen, da je u književno-teorijskoj misli njegov tekst ostao nedovoljno objašnjen. Osnovno polazište fenomena citatnosti (metatekstualnosti) jeste koncept da ne postoji književno djelo koje nije nastajalo pod uticajem drugog ili više djela. Roman *Hajka* sa tog aspekta nije u potpunosti raščlanjen tekst. U *Hajci* pronalazimo brojne stihove *Gorskog vijenca*. Oni značenjski ne samo da usložnjavaju roman *Hajka*, već se, dospijevajući u novi diskurs, i sami transformišu, dobijaju dopunska značenja. Složena međutekstovna interakcija značenja stvara disperzivnost *Hajke* i otvara vrata njenom dubljem razumijevanju i tumačenju. Prepoznajući stihove *Gorskog vijenca* u romanu *Hajka*, ali i one skrivenije citate, objašnjavajući njihovo osnovno, ali i preoblikovano značenje, uopšteno, baveći se citatnim relacijama *Hajke* i *Gorskog vijenca*, nastojaćemo da cjelovitije razumijemo roman *Hajka*.

Citatnost Lalićeve *Hajke* i Njegoševog *Gorskog vijenca* zahtijeva veoma složenu analizu dijaloga pomenutih djela. Kako su ova dva djela kanonska u okviru crnogorske književnosti, onda je sasvim jasno da ona moraju sadržavati sličnosti, jer pripadaju istoj semiosferi i visoko su vrednovana u njenim okvirima. Međutim, nas zanimaju oni narativni segmenti romana *Hajka* koji jasno dokazuju veliki uticaj Njegoša na njegovo stvaranje. To će doprinijeti boljem razumijevanju i sveobuhvatnijem tumačenju *Hajke*.

SVRHA I CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog rada jeste da pronikne u smisao dijaloga pomenutih djela. Pored primarne i sekundarne literature, koristićemo i onu vanknjiževnog domena proučavanja. Specifičnost moralnog koda čojstva i junaštva, kulta blagorodne žrtve i svete pogibije, neobičnog ambijenta kojeg stvara crnogorska filozofija heroizma, nameće multidisciplinarnost u bavljenju ovom problematikom. Duhovnu bliskost Njegoševog i Lalićevog djela isticali su pojedini kritičari, među kojima su: Dragan Jeremić, Miroslav Đurović, Krsto Pižurica, Radomir Ivanović i dr. U najopštijim crtama, upoređujući *Lelejsku goru* i *Gorski vijenac*, Pižurica prepoznaje lajtmotivski

niz izdaje, potom motiv otpadništva i stvaranja sižea motivisanog problematikom uticaja ovog tabua na nacionalni život Crnogoraca. On primjećuje sličnosti između lelejskog Lada Tajovića i vladike Danila iz *Gorskog vijenca*. Pižurica naglašava monološko unutarsebe napregnuto projektovanje pomenutih likova, kao i neke komparativne elemente koji sugerišu Mandušićev i Tajovićev neviteški, varavarski odnos prema ženi. Uviđa i erotizaciju epskog koda realizovanu na sličan način kod oba autora.

Radomir Ivanović, baveći se cjelokupnim Lalićevim djelom, pominje uticaj Njegoša. Ističe njihovu zajedničku inspirisanost epskim nasljedom, i uopšte, historiografskim aspektima stvarnosti. On primjećuje i Lalićevo preuzimanje motiva Njegoševe *borbe neprestane*. Međutim, on ne uočava poetizaciju partizanskih smrti *Hajke*, na čiji značaj je ukazala T. Bečanović. Građenje određenih prostornih struktura *Hajke*, Svatovskog groblja, Doline Karatalih i dr., takođe, uvode Njegoševu simboliku mlade žrtve, ali i onu svjetlosnu. R. Ivanović govori o mističnoj dimenziji u kreiranju partizanskih smrti. On ne prepoznaje metatekstualnost motiva svete pogibije i čitav splet modelativnih principa koje ona veže za sebe.

Ne ulazeći u problematiku uzroka kao glavnog mehanizma spoznaje i tumačenja, malo koji kritičar je opisao značaj i refleksiju složenog fenomena čojstva i junaštva, bez kojeg ne možemo razumjeti ni *Gorski vijenac*, a ni *Hajku*. Ivanović smatra da je karakterizacija likova *Hajke* ostvarena po uzoru na epsku tradiciju. Međutim, to je isuviše uopšteno stanovište. Tatjana Bečanović naglašava proces simbolizacije *Hajke* pomoću njene metatekstualnosti sa *Gorskim vijencem*. Ona uočava njenu srž u oblikovanju smrti Ivana Vidrića, Sloba Jasikića, kao i kodiranja aksiološkog sistema *Hajke* pomoću citatnih nizova *Gorskog vijenca*: *svijet je ovaj tiran tiraninu, iste svijet neko dještviye, neka bude borba neprestana, trijebimo gubu iz torine* i dr.

METODE KOJE ĆE SE PRIMIJENITI

Osnovna metoda koja će se primijeniti, kada je ova tema u pitanju, jeste komparativna metoda. Ona podrazumijeva traženje tačaka presjeka između *Gorskog vijenca* i *Hajke*, odnosno, uočavanje njihovih sličnosti, zajedničkih citata. Osnovna literatura biće *Teorija citatnosti*, Dubravke Oraić-Tolić. Krajnji cilj je dokazati da je *Gorski vijenac* uticao na narativnu koncepciju romana *Hajka*. Pored komparativne metode, biće korišćena semiotička analiza koja polazi od toga da je književno djelo, u stvari, skup znakova, svojevrsan sistem koji ima svoje koordinate, ose, prostorne i vremenske strukture, tačke gledišta, pripovjedačke situacije, projekcije ili slike svijeta, granice, jednom riječju strukturu koja sa sobom nosi brojna značenja.

U okviru semiotičke analize najviše će biti korišćena studija Jurija M. Lotmana, *Struktura umetničkog teksta*, kao i njegova *Semiosfera*.

Istorijske, sociološke, psihološke i filozofske dopune književnom tumačenju, veoma su korisne kada je ova tema u pitanju. Zbog čega lik Nede strada poniženom smrću, a lik Gare dostojanstvenom i obasjanom? Zašto Lado Tajović u *Hajci* ne može postati heroj, za razliku od Ivana Vidrića? Zbog čega Jovan Jasikić, nakon što je izgubio svoje bližnje, uzima gusle i pjeva, itd. Sve su ovo pitanja na koja ne možemo dati odgovor samo sa psihološke tačke gledišta. Neophodno je ući u ideološku i sociološko-istorijsku pozadinu. Multidisciplinarni pristup objašnjava određene društvene pojave na koje nailazimo u književnoj stvarnosti, a koje možda ne razumijemo dovoljno. Takav može biti fenomen nacionalnog fanatizma, duh kolektivism, ostaci plemenskog morala koji ima svoju logiku i dr.

SADRŽAJ RADA

Ovaj rad će sadržavati analizu idejne slike romana *Hajka* koja je građena pod snažnim uticajem Njegoševog *Gorskog vijenca*. To podrazumijeva prepoznavanje implicitnih i eksplicitnih citata *Gorskog vijenca* u *Hajci*, ali i objašnjenje funkcija preuzetih citata, na koji način se transformišu u novom diskursu, šta od starih značenjskih slojeva zadržavaju i zbog čega. Proces simbolizacije *Hajke* veoma je povezan sa njenom metatekstualnošću sa *Gorskim vijencem*. Karakterizacija likova *Hajke*, posebno građenje junačkih, partizanskih smrti, potom, poseban osvrt na ženske likove *Hajke*, metafizički hronotop koji učestvuje u mitologizaciji ovog romana, neki su od značajnih aspekata u proučavanju ove teme. Dakle, mogli bismo navesti sadržaj rada po sljedećim poglavljima:

1. Uvod

Metodološki i teorijski okvir rada.

2. Etički prostor čojstva i junaštva kao temelj intertekstualnosti *Hajke* i *Gorskog vijenca*

Filozofsko-etički sistem čojstva i junaštva predstavlja skup poruka koje opisuju mitologizovanu viziju crnogorske kulture, njen *idealni autoportret*. Jurij M. Lotman govori o kulturi kao o *mehanizmu koji organizuje kolektivnu ličnost sa zajedničkim pamćenjem i kolektivnom svešću*, pa u ravni ove definicije, čojstvo i junaštvo opisuju arhetipsku uređenost

crnogorskog socijalnog bića. Ovaj specifični etički konglomerat vrijednosti nosi kanonsku, *gentilnu funkciju* i kao takav nalazi se u središtu interesovanja, kao monumentalni izvor motivske građe, crnogorske književnosti. Fenomen čojstva i junaštva bio je predmet istraživačkog rada njemačkog naučnika G. Gezemana, između ostalih, početkom 20. vijeka. On nam je ponudio vrijednu studiju o ovoj problematici, uvodeći sveobuhvatan termin *crnogorska filozofija heroizma*, čiji nosilac postaje njegov idealizovani reprezent *humanitas heroica*.

Herojski etos nacije, kao potencijalni životni model koji se ostvaruje u kriznom ambijentu, biće obnovljen u romanu *Hajka*, Mihaila Lalića vijek kasnije. Uzdiguvši ga još jednom, ilustrativnim metatekstualnim postupkom, na tron kulturnih vrijednosti, oživljavajući stari herojski svijet, Lalić će *Hajku* priključiti na semantičko polje *Gorskog vijenca*. Paradigmatski obrazac *Hajke* jeste hronotop rata, pogodan ambijent za uvođenje heroizma jer *filozofija junaštva treba tamnu pozadinu borbe svih protiv sviju, da se od prividne besmislice odvoji smisao*. Projekcija idealnog nacionalnog Ja želi da potre empirijsko, nesavršeno Ja i ovaj simbolički obrazac dramatizacije predstavlja lajtmotiv crnogorske kanonske književnosti. Hronotop sveopšte borbene prinude predstavlja vezu semantičkih sistema *Gorskog vijenca* i *Hajke*, polaznu tačku tumačenja njihovih metatekstualnih odnosa. Motiv borbene nužde dovodi se u vezu sa motivom tirjanstva, u okviru koje oslobodilačko promišljanje i djelovanje nastaje kao reakcija na čin porobljavanja od strane određene sile. Time se osujećuju ideali junačke pravde i čojstva i uvodi etički imperativ – *vuk na ovcu svoje pravo ima \ ka tirjanin na slaba čovjeka*.

3. Duh kolektivism kao *spiritus movens* heroizma

Da bismo proniknuli u suštinu heroičke svijesti koja se postavlja na tron *Hajke*, ali i prototeksta *Gorskog vijenca*, neophodno bi bilo razlikovati dvije etičke strukture koje se ogledaju u duhu individualizma i njemu suprotnom, kolektivizmu. Plemenska svijest je, zapravo, rodila *heroički tip čovjeka*.

Aksiološki sistem *Hajke* jasno očitava polarizovanost slike svijeta i to posredstvom lika Lada Tajovića i lika Ivana Vidrića, koji je idealizovani, reprezentativni nosilac grupnog lika partizana romana *Hajka*. Na jednoj strani gradi se lik refleksivnog izdvojenika, pa i prestupnika Lada, sa kojim u metatekstualne relacije možemo dovesti lik vladike Danila, posredstvom motiva samoće ali i sumnje u ispravnost slijeđenja unaprijed omeđenog *kolektivnog puta*. Na drugoj strani imamo njima antipodni lik Ivana Vidrića, u kojem možemo prepoznati ono što Gezeman naziva *personalizmom* ili kvazi-individualizmom. U herojskoj zajednici

individualizam nije pozitivno vrednovana etička kategorija. Poštuje se onaj koji može da bude bolji od drugih, ali ne smije da bude drugačiji, kao individualista.

U ovom poglavlju objašnjava se kako nastaje žrtvena svijest, otkuda koncepcija grupnih likova u romanu *Hajka*, zbog čega lik Jovana Jasikića priziva one stihove iz *Gorskog vijenca* koje izgovara lik kola. Nakon što je prinio svoje *blagorodne žrtve*, svoje najbliže na oltar *svete slobode*, Jovan Jasikić prevazilazi ličnu tragediju istorijskom sviješću i duhom kolektivizma. Iznenaduje njegova stoička, gotovo istorijska distanca prema ličnom gubitku najbližih koje sa te pozicije oslovljava ličnom zamjenicom u trećem licu množine (oni), ubrajajući ih u ostale.

4. Građenje junačke smrti u romanu *Hajka*

Sveta sloboda, blagorodna žrtva i junačka besmrtnost, grade se kao osnovni ideali kojima se definiše svrhovitost i nagrađivanje borbe. Pomenuti motivi vežu tekstove *Hajke* i *Gorskog vijenca*. U roman *Hajka* stižu kao već formirani izaslanici jedne drugačije istorijske epohe, u čemu se ogleda njihova arhaična vrijednost i dijahronijska dubina. U postupku istraživanja citatnih relacija *Hajke* i *Gorskog vijenca*, mi ćemo, zapravo, naposljetku, doći do vodećeg skupa motiva, ali i simbola crnogorske kulture koji nose identitetsku funkciju:

bratstvo, diobe, kolo, orao, cvijeće za daleko pokoljenje ili junačka besmrtnost, sveta sloboda, junačka pravda, tirjanstvo, sužanjstvo, izdaja, smućeni oblak, divne žrtve na gomile, borba neprestana, junačko srce, oružje i pjesma, gusle i dr.

Umjetnička obrada i prenošenje ovog skupa kolektivnih svetinja iz *Gorskog vijenca* u *Hajku*, posebno je naglašena u procesu strukturiranja i motivacije partizanskih smrti. Građenje kulta borbe neprestane u *Gorskom vijencu* – *borbi našoj kraja biti neće*, kao i svetih žrtava, *mlado žito navijaj klasove | pređe roka došla ti je žnjetva*, predstavlja specifičan etički ambijent koji se nalazi i u romanu *Hajka*. Ideja nacionalne slobode, njenog provociranja i dostizanja, postaje nemjerljivo superiorna u odnosu na ljudske žrtve podnesene u borbi za nju. Ona zaobilazi opomenu humanističkog, pa i religioznog principa, koji se utopijski opire destrukciji, zlu, kao i uništavanju čovjeka zbog bilo koje ideje. Brojni Njegoševi stihovi u romanu *Hajka*, kao citatna građa, motivišu doživljaj partizana dok hrle ka smrti i suočavaju se sa idejom postmortalne slave. Tako, na primjer, duplirane zlatne medalje u opisu smrti partizana Zaćanina asociraju na ideal posthumne herojske slave. Time se iskazuje egzaltacija i epska hiperboličnost, ali i monumentalnost Njegoševog imperativa: *slavno mrijete kad mrijet morate*.

5. Ženski likovi *Hajke* kao emanacija ili negacija herojskog etosa

Dva glavna ženska lika *Hajke* – Gara i Neda, u plejadi muških likova čija se epska suština prirodno uklopila u ratni hronotop *Hajke*, djeluju pomalo zalutalo u takav ambijent. No, jedna mu se pridružuje da bi svojim postojanjem razbila stereotip ženske nemoći, a druga, da bi pokazala svoju neprilagođenost i prokletstvo. Obje stradaju, ali Gara smrću svetice, a Neda poniženom, kažnjeničkom smrću grešnice. Da bismo sveobuhvatnije razumjeli ideološku profilisanost ova dva lika, neophodno bi bilo ukazati na njihovu značenjsku korespondenciju sa ženskim likovima *Gorskog vijenca*: sestrom Batrićevom, snahom Anđelijom, Ružom Kasanovom, Fatimom, snahom Milonjića bana, vješticom iz Bara i Ljubicom.

Lik Nede u aksiološkom sistemu *Hajke* ne može postati heroj. Ona je poput nacionalnih izdajnika, zavedena, slaba, grešna, žrtva, prokleta i animalna. Iako je hrabra poput Gare, dijametralno su suprotne premise njihove borbe. Jednu motiviše rodoljublje, drugu ljubav prema muškarcu, koja za razliku od ljubavi prema domovini, ne smije biti bezuslovna.

Za razliku od Nede, primjerna heroína Gara sa puškom u boju, ostvaruje svoj životni smisao kao hrabra ratnica, odana supruga i požrtvovana sestra. Najzad se uspinje u besmrtnoj smrti, *prahu svetkovanja*, ovjenčana slavom.

Individualističko djelovanje ženskih likova, kakva je u *Gorskom vijencu* Ruža Kasanova, u *Hajci* Neda, u didaktičkim, angažovanim sferama pomenutih djela, upotrijebljeno je kao antiprimjer čojstva i junaštva, koji bi trebalo surovo kazniti – ubistvom ili spartanskom metodom. Sentimentalizmu u epskoj slici svijeta ne može biti mjesta. Moralni prestup po Njegošu ili Laliću, uslovno rečeno, jeste biti slab čovjek ili žena. Zbog toga je *junaštvo car zla svakojega*, a ono podrazumijeva čojstvo kojim se čuva moral, jer je u njemu sadržana pravda, snaga, svrha i sloboda.

6. Metafizički hronotop romana *Hajka*

U interetekstualnom dodirivanju *Hajke* i *Gorskog vijenca* biće uvedena dualistička zamisao svijeta. U njoj se nebeska, kosmička tenzija, koju stvara neprestana bitka između svjetlosti i tame, seli na zemlju. Tamo dobija dodatnu semantiku koja uključuje problematiku morala. Svjetlost postaje sinonim za etičko dobro, a tama, nasuprot, zamjena za zlo.

Kosmička radnja *Gorskog vijenca*, borba između svjetlosti i tame, sunca i oblaka, transformise se u plan etičkog u kojem se dopunski semantizuje u megdan između sila dobra i zla, slobode i ropstva. Relativizaciji etičkog nema mjesta ni kod Njegoša, ni kod Lalića. Naprotiv, tendencija je uspostavljanja apsolutne vrijednosti određenog poretka. Misao Filipa

Bekića da *nema dobra koje nije na nečiju štetu*, ne može oslabiti postojanje apsolutnog dobra koje se nalazi u ideji slobode i pravde. Vezivanje etičkog za kosmičke prostore ima za cilj traženje pokrića za istinitost zakona moralnosti. Samo treba naći vezu određene zemaljske, socijalne, istorijske i dr. pojave sa kosmičkim, na principu analogije, arhetipa, simbola, arhaike, i te pojave, na taj način, bivaju povezane i apstrahovane sa nebeskim. Dobijaju metafizičku, mitsku i globalnu vrijednost.

U romanu *Hajka* prepoznajemo aluzije Njegoševe simbolike svjetlosti, sublimirane u etičkom dobru, koje iznad svega podrazumijeva borbu neprestanu za dostizanje slobode. Ona je smještena u gornjim, visokim prostornim strukturama, pri vrhovima planina, bliže nebu, u blizini kojih partizani ginu i ulaze u prostore vječnosti, baš kao što se u *Gorskom vijencu* reon slobode smješta na Lovćen. Pored istorijskog sloja *Hajke*, koji prikazuje borbu između četnika i partizana, čije se značenje nesumnjivo proširuje kroz citatne relacije *Hajke* i *Gorskog vijenca*, važan je i sam metafizički hronotop. On se udružuje sa istorijskim, i proširuje vremenske i prostorne koordinate *Hajke* do vječnosti, praiskonskog i mitskog.

7. Zaključak

Kratak osvrt na rezultate istraživačkog rada.

POPIS LITERATURE

PRIMARNA LITERATURA

- Bečanović, Tatjana *Poetika Lalićeve trilogije*, CANU, Podgorica, 2006. god.
- Bečanović, Tatjana, *Semantička struktura čojstva i junaštva, Naratološki i poetički ogledi*, „Biblioteka Posebna izdanja“, CID, Podgorica, 2009. god.
- Bečanović, Tatjana, *Semiotička interpretacija Gorskog vijenca*, *Riječ*, br.1, Nikšić, 2009. god.
- Bogdanović, Sava, *Njegoševa vizija svijeta*, *Matica*, br 8, godina II, Cetinje, 2001.god.
- Cerović, Rajko, *Crnogorsko književno iskustvo*, DANU, Podgorica, 2003. god.
- Cerović, Rajko, *Svjetlosti i sjenke jedne tradicije*, NIO „Univerzitetska riječ“, Nikšić, 1986. god.
- Đurović, Žarko, *Njegoš naš savremenik*, *Matica*, br 44, godina, XI, Cetinje, 2010. god.
- Ivanović, Radomir, *Romani Mihaila Lalića*, „Narodna knjiga“, Beograd, 1974.god.
- Ivanović, Radomir, *Razgovor sa djelom*, „Pobjeda“, Titograd, 1987. god.
- Jelušić, Božena, *Teorijsko metodološki pristup Lalićevim arhetipskim strukturama*, *Književno djelo Mihaila Lalića*, knjiga 13, CANU, Podgorica, 1996. god.
- Kuliš-Nikolajev, Mirko, *O sociološkim osnovama crnogorske humanitas heroica*, *Glasnik etnografskog muzeja na Cetinju*, knjiga IV, Cetinje, 1964. god
- Lalić, Mihailo, *Hajka*, „Biblioteka Luča“, Titograd, 1967.god.
- Maširević, Ljubomir, *Kultura interetekstualnosti*, *Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti*, „Geopolitika“, Beograd, 2008.god.
- Minić, Vojislav, *Kritičari o Mihailu Laliću*, „Nolit“, Beograd, 1984. god.
- Nedeljković, Dušan, *Njegošev borbeni i stvaralački humanizam*, *Glasnik etnografskog muzeja na Cetinju*, knjiga III, Cetinje, 1967. god.
- Petrović Njegoš, Petar II, *Gorski vijenac*, „Biblioteka Vijesti“, 2004.god.
- Pižurica, Krsto, *Njegoš i Lalić*, „Unireks“, Nikšić, 1994. god.
- Pižurica, Krsto, *Tragika i trijumf*, KPZ, Podgorica, 1996. god.
- Pižurica, Krsto, *Žena u Njegoševom djelu*, *ITP CIP*, Podgorica, 2003. god.
- Tomović, Slobodan, *Njegoševa filozofija prirode*, „Obod“, Cetinje, 1975.god.
- Tomović, Slobodan, *Vječna zublja Njegoševa*, „Slovo ljubve“, Titograd, 1972. god.
- Tomović, Slobodan, *Esej o čojstvu*, „Pobjeda“, Titograd, 1976. god.
- Vrčević, Vuk, *Tužbalice*, „Pobjeda“, Titograd, 1986. god.
- Vukmanović, Jovan, *Narodne igre u Gorskom vijencu*, *Glasnik etnografskog muzeja na Cetinju*, knjiga III, Cetinje, 1967. god.

SEKUNDARNA LITERATURA

- Bahtin, Mihail, *O romanu*, „Nolit“, Beograd, 1989. god.
- Bahtin, Mihail, *Problemi poetike Dostojevskog*, „Slovo“, Beograd, 2000.god.
- Bart, Rolan, *Književnost, mitologija, semiologija*, „Nolit“, Beograd, 1971. god.
- Bodrijar, Žan, *Simulakrum i simulacija*, Novi Sad, „Svetovi“, 1991.god.
- Eko, Umberto, *Granice tumačenja*, „Paidela“, Novi Sad, 2001.god.
- Lotman, M. Jurij, *Semiosfera*, „Svetovi“, Novi Sad, 2000. god.
- Lotman, M. Jurij, *Struktura umetničkog teksta*, „Nolit“, Beograd, 1967. god.
- Marčetić, Adrijana, *Figure pripovedanja*, „Narodna knjiga Alfa“, Beograd, 2003.god.
- Maširević, Ljubomir, *Kultura interetekstualnosti, Zbornik radova Fakulteta dramskih umetnosti*, „Geopolitika“, Beograd, 2008.god.
- Milosavljević, Petar, *Logos i paradigma*, „Trebnički“, Beograd, 2000.god.
- Milosavljević, Petar, *Teorija književnosti*, „Zavod za udžbenike i nastavna sredstva“, Beograd, 1977. god.
- Oraić Tolić, Dubravka, *Teorija citatnosti*, „Grafički zavod Hrvatske“, 1990. god.
- Petković, Novica, *Od formalizma ka semiotici*, BIGZ, Beograd, 1984. god.
- Štancel, Frnanc K., *Tipične forma romana*, „Književna zajednica Novog Sada“, 1987. god.
- Uspenski, B.A., *Poetika kompozicije, Semiotika ikone*, „Nolit“, Beograd, 1979. god.
- Oraić Tolić, Dubravka, *Teorija citatnosti*, „Grafički zavod Hrvatske“, 1990. god.
- Petković, Novica, *Od formalizma ka semiotici*, BIGZ, Beograd, 1984. god.
- Štancel, Frnanc K., *Tipične forme romana*, „Književna zajednica Novog Sada“, 1987. god.
- Uspenski, B.A., *Poetika kompozicije, Semiotika ikone*, „Nolit“, Beograd, 1979. god.

TERCIJALNA LITERATURA

- Andrić, Ivo, *Umetnik i njegovo delo*, Sabrana dela Ive Andrića, knj.III, Sarajevo, 1976.god.
- Cvijić, Jovan, *Psihičke osobine Južnih Slovena*, SANU, 1927.god.
- Dvorniković, Vladimir, *Karakterologija Jugoslovena*, „Prosveta“, Beograd, 1939.god.
- Gezeman, Gerhard, *Njegoševa filozofija heroizma*, Glasnik etnografskog muzeja na Cetinju, Knjiga III, Cetinje, 1963. god.
- Gezeman, Gerhard, *Čojstvo i junaštvo starih Crnogoraca*, „Obod“, 1968. god.
- Jung, K. G., *Psihološke rasprave*, Matica srpska, Novi Sad, 1984.god.
- Pejović, D. Đoko, *Društveno – filozofski pogledi u Crnoj Gori od početka 19. do sredine 20.vijeka*, CANU, Titograd, 1980. god.

Pešić, Vukašin, *Patrijarhalni moral Crnogoraca*, Istorijski institut Crne Gore, Titograd, 1986. god.

Rečnik književnih termina, „Nolit“, Beograd, 1986.god.

Mark O'Konel, Raje Ajrej, *Enciklopedija znakova i simbola*, I.P. „JRJ“, Beograd, 2007.god.

Saglasnost na obrazloženje teme

Ime i prezime nastavnika:

Prof. dr Tatjana Bečanović

Potpis nastavnika na odabranom predmetu:

T. Bečanović

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET NIKŠIĆ
Vijeću Filološkog fakulteta

Saglasnost za prihvatanje mentorstva

Prihvatam mentorstvo za izradu magistarskog rada pod naslovom *Citatne relacije Lalićeve Hajke i Njegoševog Gorskog vijenca*, studenta Nede Papović.

U Nikšiću, 22.02.2017. god.

Ime i prezime nastavnika:

Prof. dr Tatjana Bečanović

Potpis nastavnika:

T. Bečanović

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET
Danila Bojovića bb
P.f. 91
81402 Nikšić
Crna Gora

UNIVERSITY OF MONTENEGRO
FACULTY OF PHILOLOGY
Danila Bojovića bb
P.O. Box 91
81402 Nikšić
Montenegro

Tel.: +382 40 224 008, 243 912, Fax: +382 40 224 008, www.filoloski.ac.me, e-mail: filoloski@ac.me

№ 01-1664
Datum 12.12.2016.

UNIVERZITET CRNE GORE
CENTAR ZA STUDIJE I KONTROLU KVALITETA
Odbor za monitoring magistarskih studija

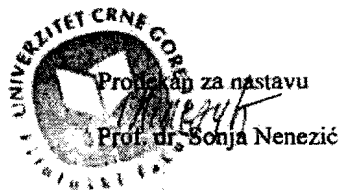
Poštovani,

Komisija za magistarske studije Filološkog fakulteta, u sastavu: prof. dr Sonja Nenezić, predsjednik, doc. dr Milica Vuković, član, i doc. dr Spomenka Delibašić, član, dala je saglasnost na prijavu teme magistarskog rada pod nazivom:

Citatne relacije Lalićeve „Hajke“ i Njegoševog „Gorskog vijenca“

kandidata Nede Papović, br. indeksa 2/10, SP Crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti, smjer: Nauka o književnosti.

Slijedeći dalju proceduru, prijavu dostavljamo Odboru za monitoring magistarskih studija da o njoj da mišljenje.

Univerzitet Crne Gore

Centar za studije i kontrolu kvaliteta

telefon: +382 20 414 252

e-mail: office@qas.ac.me

www.qas.ac.me

**KOMISIJA ZA POSLIJEDIPLOMSKE STUDIJE
FILOLOŠKI FAKULTET
-PREDSJEDNIKU KOMISIJE-**

Na sjednici održanoj dana 23.12.2016. godine, u vezi sa prijavom teme magistarskog rada pod nazivom „**CITATNE RELACIJE LALIĆEVE "HAJKE " I NJEGOŠEVOG "GORSKOG VIJENCA"**“, kandidata **Nede Papović**, Odbor za monitoring magistarskih studija, u skladu sa nadležnostima definisanim članom 13 Pravilnika o organizaciji i radu sistema za osiguranje i unapređenje kvaliteta na Univerzitetu Crne Gore, daje sljedeće

MIŠLJENJE

Prijava teme magistarskog rada nema eksplicitno iskazane sve elemente predviđene članom 23 Pravila studiranja na poslijediplomskim studijama. Predlaže se sprovođenje dalje procedure uz obavezu Komisije za poslijediplomske studije da obezbijedi izmjene prijave u skladu sa preporukama koje slijede, prije nego se prijava proslijedi na usvajanje NN vijeću. Komisija treba da prati dalji tok izrade magistarskog rada i usklađenost sa predloženom prijavom.

U prijavi nije dat sadržaj rada po poglavljima.

Hipoteza istraživanja nije jasno formulisana.

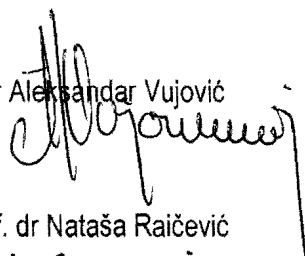
Nisu istaknute metode istraživanja i njihovo obrazloženje.

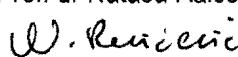
Napomena: Na nivou Komisije za poslijediplomske studije potrebno je uspostaviti mehanizme kako bi buduće prijave tema magistarskih radova bile usklađene sa Pravilima studiranja na poslijediplomskim studijama.

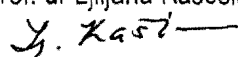
Podgorica, 23.12.2016.

Broj: 01/3-3843/1

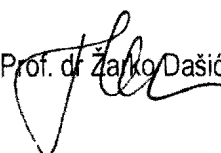
ODBOR ZA MONITORING MAGISTARSKIH STUDIJA:

Prof. dr Aleksandar Vujović

Prof. dr Nataša Raičević

Prof. dr Ljiljana Kaščelan

Doc. Dubravka Drakić

Prof. dr Žarko Dašić

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET
Danila Bojovića bb
P.f. 91
81402 Nikšić
Crna Gora

UNIVERSITY OF MONTENEGRO
FACULTY OF PHILOLOGY
Danila Bojovića bb
P.O. Box 91
81402 Nikšić
Montenegro

Tel.: +382 40 224 008, 243 912, Fax: +382 40 224 008, www.filosofski.ac.me, e-mail: filosofski@ac.me

VIJEĆU FILOLOŠKOG FAKULTETA

№ 01-375
Datum 11.04.2017.

Studentkinja postdiplomskih magistarskih studija Neda Papović, br. indeksa 2/10, SP Crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti, smjer: Nauka o književnosti, postupila je po uputstvima Odbora za monitoring magistarskih studija na UCG i predala novu prijavu teme magistarskog rada.

Slijedeći dalju proceduru, prijavu dostavljamo Vijeću Fakulteta na usvajanje.

Komisija za postdiplomske magistarske studije

Prof. dr. Sanja Nenezić, predsjednik

UNIVERZITET CRNE GORE

VIJEĆU FILOLOŠKOG FAKULTETA

KOMISIJA ZA OCJENU PODOBNOSTI TEME I KANDIDATA

Uvaženi članovi Vijeća,

Za ocjenu podobnosti teme „Citatne relacije Lalićeve *Hajke* i Njegoševog *Gorskog vijenca*”, za izradu magistarskog rada kandidatkinje Nede Papović, predlažem Komisiju u sastavu:

1. Prof. dr Tatjana Đurišić-Bečanović, Filološki fakultet Nikšić, mentor
2. Prof. dr Dragan Bogojević, Filološki fakultet Nikšić, predsjednik
3. Prof. dr Ljiljana Pajović-Dujović, Filološki fakultet Nikšić, član

S poštovanjem,

Prof. dr Tatjana Đurišić-Bečanović

U Nikšiću, 4. 04. 2017. godine